

Rozličné cirkvi Východu majú vo svojej duchovnej a teologickej tradícii niektoré črty, ktoré sú prejavom ich odlišnej citlivosti v porovnaní s formami, ktoré prijalo ohlasovanie Evanjelia v krajinách Západu. Existujú niektoré črty duchovnej a teologickej tradície spoločné rozličným cirkvám Východu, ktoré odlišujú ich citlivosť v porovnaní s formami, ktoré boli prijaté ohlasovaním Evanjelia v krajinách Západu. Druhý vatikánsky koncil ich zhŕňa nasledovne: "Je všeobecne známe, s akou láskou slávia východní kresťania liturgiu, najmä eucharistickú službu, zdroj života pre Cirkev a záruku budúcej slávy: jej prostredníctvom veriaci, zjednotení s biskupom, majú prístup k Otcovi skrze Syna, vtelené Slovo, ktorý trpel a bol oslávený, a zostúpením Svätého Ducha dosahujú spoločenstvo s Najsvätejšou Trojicou, a tak sa stávajú 'účastnými na božskej prirodzenosti' (2 Pt 1,4)."

V týchto črtách sa vykresľuje východný pohľad kresťana, ktorého cieľom je participovať na Božej prirodzenosti skrze zjednotenie sa s tajomstvom Svätej Trojice. Tu sa načrtáva "monarchia" Otca a ten pojem spásy podľa ekonómie spasenia, ktorú predstavuje východná teológia od dôb sv. Ireneja z Lyonu a ktorý sa rozšíril u kappadóckych Otcov.

Účasť na trojičnom živote sa uskutočňuje prostredníctvom liturgie a osobitným spôsobom v Eucharistii, ktorá je tajomstvom zjednotenia s osláveným Kristovým telom a semenom nesmrteľnosti. Východná teológia prisudzuje celkom osobitné postavenie Duchu Svätému pri zbožšťovaní, a predovšetkým pri sviatostiach: mocou Ducha Svätého, ktorý prebýva v človeku, sa už tu na zemi začína proces zbožšťovania, stvorenie sa premieňa a nastoľuje sa Božie kráľovstvo.

Náuka kappadóckych Otcov o zbožšťovaní prešla do tradície všetkých východných cirkví a je súčasťou ich spoločného dedičstva. Toto sa dá zhrnúť v myšlienke, ktorú už na konci 2. storočia vyjadril sv. Irenej: Boh sa stal synom človeka, aby sa človek mohol stať Božím synom. Táto teológia zbožštenia ostáva jedným z objavov osobitne vzácnych východnému kresťanskému mysleniu.

Na tejto ceste zbožšťovania nás predišli tí, ktorých milosť a ich odhodlanie na ceste dobra učinili "najpodobnejšími – prepodobnými" Kristovi, teda mučeníci a svätí. A medzi nimi patrí celkom osobitné miesto Panne Márii, z ktorej vypučala ratolesť z koreňa rodu Jesseho (porovnaj Iz

11,1). Ona nie je iba postavou Matky, ktorá nás očakáva, ale je aj Najčistejšia, ktorá, ako uskutočnenie mnohých starozákonných predobrazov, je ikonou – obrazom Cirkvi, symbolom a závdavkom ľudstva premeneného milosťou, je modelom a istou nádejou pre všetkých, ktorí kráčajú k nebeskému Jeruzalemu.

Napriek silnému zdôrazňovaniu trojičnej skutočnosti a jej vzťahu ku sviatostnému životu, Východ spája vieru v jednotu Božskej prirodzenosti s nepoznatelnosťou Božej podstaty. Východní Otcovia vždy tvrdili, že je nemožné vedieť, čo Boh je; môžeme iba vedieť, že On je, pretože sa v dejinách spásy zjavil ako Otec, Syn a Duch Svätý.

Tento zmysel pre nevysloviteľnú Božiu skutočnosť sa odráža aj v liturgickom slávení, kde všetci veriaci kresťanského Východu tak silne precitujú zmysel pre tajomstvo.

"Na Východe sa nachádzajú aj poklady duchovných tradícií, ktoré zvýraznilo predovšetkým mníšstvo. Tam totiž už od slávnych čias svätých Otcov prekvitala mníšska duchovnosť, ktorá potom prenikla aj na Západ, takže latinské rehoľníctvo z nej povstalo ako zo svojho prameňa a neskoršie z nej zavše čerpalo nové sily. Preto sa vrele odporúča, aby katolíci častejšie načierali do týchto duchovných pokladov východných Otcov, čo povznášajú celého človeka ku kontemplácii Božích vecí. (Unitatis redintegratio, 15)"

...

V liturgickej skúsenosti je Kristus Pán svetlom, ktoré osvecuje cestu a odhaľuje priezračnosť vesmíru, celkom tak ako v Písme. V Kristovi nachádzajú svoj význam a zavŕšenie udalosti minulosti a stvorenstvo sa odhaľuje také, aké skutočne je: je to súhrn črt, ktoré nachádzajú svoje zavŕšenie a definitívne určenie práve v liturgii. Preto je liturgia nebom na zemi a v nej Slovo, ktoré sa stalo telom, preniká hmotu spásnou schopnosťou, ktorá sa naplno prejavuje vo sviatostiach: tu stvorenie robí každého účastným na sile zverenej mu Kristom. Tak Pán, ponorený do Jordánu, odovzdáva vodám silu, ktorá ich uschopňuje stať sa kúpeľom krstného znovuzrodenia.

V tomto rámci preukazuje liturgická modlitba na Východe veľkú schopnosť zachytiť ľudskú osobu v jej celistvosti: tajomstvo býva vospievané so všetkou jemnosťou a vznešenosťou obsahu, ale aj s vrúcnyim citom, ktorý prebúdza v srdci spaseného ľudstva. Pri posvätnom

úkone je prizvaná k chvále aj telesná stránka, a krása, ktorá je na Východe jedným z najobľúbenejších mien na vyjadrenie Božej harmónie a modelom premeneného ľudstva,³⁰ sa prejavuje všade: vo forme chrámu, vo zvukoch, farbách, svetlách, vôňach. Aj dĺžka bohoslužieb a opakované invokácie, to všetko vyjadruje postupné stotožnenie sa oslavovaného tajomstva s celým človekom. Modlitba Cirkvi sa tak už stáva účasťou na nebeskej liturgii a závdavkom večnej blaženosti.

Toto integrálne zhodnotenie osoby v jej racionálnych a citových zložkách, v "extáze" a v imanencii, je mimoriadne aktuálne, je obdivuhodnou školou na pochopenie významu stvorených skutočností: tieto nie sú totiž ani absolútne, ale nie sú ani hniezdom hriechu a neprávosti. V liturgii odhaľujú veci svoju podstatu daru, ktorý Stvoriteľ ponúkol ľudstvu: "A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré." (Gn 1,31) Aj keď je všetko poznačené drámou hriechu, ktorý zaťažuje hmotu a prekáža jej priezračnosti, Vtelením je hmota vykúpená a plne uschopnená stať sa teoforickou – bohonosnou, teda schopnou dostať sa do vzťahu s Otcom: táto vlastnosť sa v najväčšej miere prejavuje v posvätných tajomstvách, vo sviatostiach Cirkvi.

Kresťanstvo neodmieta matériu, telesnosť, práve naopak, tá je plne zhodnotená v liturgickom úkone, pri ktorom ľudské telo dokazuje, že vo svojej vnútornej podstate je chrámom Ducha, a tak sa zjednocuje s Pánom Ježišom, ktorý sa tiež stal telom na spásu sveta. Toto, samozrejme, nie je dôvodom k absolútnemu zvelebeniu všetkého telesného, pretože veľmi dobre vieme, aký neporiadok vniesol hriech do harmónie ľudskej bytosti. Liturgia nám odhaľuje, že keď telo prechádza tajomstvom kríža, je na ceste k premeneniu, k zduchovneniu: na hore Tábor ho Pán Ježiš ukázal takým žiarivým, akým sa podľa vôle Otca má znova stať.

Aj kozmická skutočnosť je pozvaná ku vďakyvzdaniu, pretože celý vesmír je povolaný zjednotiť všetko v Kristovi Pánovi. V tomto chápaní sa vyjadruje vyvážená a obdivuhodná náuka o dôstojnosti, úcte a celi stvorenstva a osobitne ľudského tela, ktoré, zavrhuje každý dualizmus a každý kult samoučelnej rozkoše, sa stáva miestom osvieteným milosťou a teda naplno ľudským.

Každému, kto hľadá autentický význam vzťahu k sebe samému a k svetu, tak často znetvorenému egoizmom a nenásytnosťou, ukazuje liturgia cestu k rovnováhe nového človeka a vyzýva ho k úcte k eucharistickým schopnostiam stvoreného sveta, ktorý je určený na to, aby bol prijatý do Pánovej Eucharistie v jeho Pasche, prítomnej v obeti oltára.

Z apoštolského listu sv. Otca Jána Pavla II. [Orientale Lumen](#)

